

“Els aliadòfils esperaven que Catalunya tragués el cap a la nova Europa”

Catalunya era aliadòfila a la Primera Gran Guerra?

—Espanya era neutral i Catalunya també va donar suport a la política de neutralitat. Però l'opinió pública es va dividir entre francòfils —o aliadòfils— i germanòfils, sobretot a favor dels aliats perquè dins de les files de l'aliadofília hi havia bona part del catalanisme polític: dirigents de la Lliga Regionalista ho eren i sobretot els catalanistes republicans. França era el paradigma de la Revolució francesa, dels drets humans, de la revolució liberal i, per tant, els republicans nacionalistes són fermament pro-aliats i encapçalen diverses iniciatives en aquest sentit. Però el camp aliadòfil és ampli perquè va des de gent propera a l'anarquisme com Àngel Samblancat o Jaume Brossa fins a dirigents de la Lliga, com Puig i Cadafalch o Josep Carner...

—L'excepció era Prat de la Riba, que era germanòfil.

—Sí, Prat de la Riba era un gran admirador de l'Imperi austro-hongarès, amb aquest model de doble corona. A l'hora de crear les seves aspiracions internacionals aquest imperi era la seva referència. A més, des de la Diputació primer i després des de la Mancomunitat —que es crea, precisament, el 1914—, Prat de la Riba beca estudiants catalans per a anar a les universitats alemanyes, que llavors eren el gran referent. Així com França era el paradigma dels drets humans, la revolució burgesa i la democràcia, Alemanya era el paradigma de la ciència i la tècnica. Per això molts estudiants becats a Alemanya seran alguns dels principals germanòfils, com per exemple Bosch i Gimpera, arqueòleg, rector de la UB i després conseller de Cultura. Ell és signant d'un manifest germanòfil. La raó d'això és la seva formació científica a Alemanya. Però el gran pes de la intel·lectualitat era partidària dels aliats.

Joan Safont és autor de 'Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans' (A Contravent, 2012) on analitzava la revista 'Iberia', que van impulsar els partidaris de França i Anglaterra. Safont parla també dels Voluntaris Catalans, el Mariscal nord-català Josep Joffre i l'ambient festiu i convuls de la Barcelona de l'època.

—I d'aquests intel·lectuals naix la revista *Iberia* que vós heu estudiat com a eina dels aliadòfils?

—*Iberia* neix dels grups d'intel·lectuals que es reunien a la Penya Gran de l'Ateneu Barcelonès. Hi havia els principals elements de la intel·lectualitat, la literatura, el periodisme o la política. La inquietud per no tenir un mitjà per a defensar els aliats els va empenyer a crear la revista *Iberia*. Per això els principals redactors i col·laboradors són membres de la Penya Gran de l'Ateneu i molts d'ells provinents del diari *El poble català*, d'on havien marxat per desacord amb el pacte de Sant Gervasi entre els republicans nacionalistes i els republicans lerrouxistes: entre aquests hi ha el mateix director d'*Iberia*, Claudi Ametlla, Antoni Rovira

i Virgili, Màrius Aguilar o Alexandre Plana. Evidentment, aquesta iniciativa de crear *Iberia* va estar molt ben acompanyada pel Ministeri d'Afers Estrangers francès mitjançant el cònsol de França a Barcelona, Edouard Gaussen, que els va donar suport i, sobretot, per la comunitat francesa a Barcelona...

—A les pàgines d'*Iberia* s'explica el cas dels Voluntaris Catalans de la Primera Guerra Mundial?

—Dins de l'aliadofília, tenen un pes important els Voluntaris Catalans. No sabem mai si n'eren 1.000 o 12.000, com deien alguns. És més probable la primera xifra, però quan es deia 12.000 és evident que es volia posar en relleu la importància de la mobilització pro-aliada a Catalunya i, sobretot, que aquesta mobilització es feia perquè el dia de demà, quan se signés la pau, França tingués en compte el suport que havia rebut de Catalunya, sobretot a l'hora de configurar el nou mapa polític europeu. El cas d'*Iberia* és diferent, perquè és una iniciativa impulsada per la intel·lectualitat, però totes dues coses es vinculen perquè *Iberia* és llegida als voluntaris, enviada a les trinxeres i publica correspondència i fotografies de voluntaris. A més es fa difusió de campanyes de suport als voluntaris, sempre impulsades pel doctor Soler i Pla, col·laborador d'*Iberia* que sempre signa com a Arnau de Vilanova i és la veritable ànima del Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans.

—Els Voluntaris Catalans eren sobretot catalans que ja eren a França i s'allisten, sobretot a la Legió Estrangera. Però *Iberia* para atenció també en els nord-catalans que hi participen dins l'Exèrcit francès?

—De nord-catalans, n'hi van anar molts. A tots els pobles de la Catalunya Nord hi ha monuments als caiguts a la I Guerra Mundial i és esfereïdor llegir la quantitat de noms que hi ha allà. Encara

que pugui semblar contradictori, el fet que hi hagi la Catalunya Nord a l'altre costat de l'Albera és un argument molt utilitzat per la propaganda pro-aliada: els nostres germans de la Catalunya Nord –de la Catalunya francesa, diuen moltes vegades– estan lluitant amb França i nosaltres els hem de donar suport perquè no podem ser mai en una trinxera diferent que els nostres germans. Així ho argumenten a les pàgines d'*Iberia*. I el gran símbol d'això és el Mariscal Joffre...

—**El comandant en cap de l'Exèrcit francès al començament d'aquesta Gran Guerra.**

—Exacte. És un personatge que aquí és victorejat i molt enaltit pels seus orígens nord-catalans. Ell és nascut a Ribesaltes, parlava català sempre que el visitaven catalans i feia ostentació de catalanitat, tot i que era un fidel soldat de França. Això era utilitzat també per la propaganda pro-aliats. I tindrà continuïtat després de la guerra. El 1920 Joffre és nomenat president del Consistori dels Jocs Florals i fa una visita a Barcelona, que es converteix en un gran clam pro-francès –aliat ja no, perquè havia acabat la guerra– i s'evidencia una altra vegada que la francofília catalana té molt a veure amb el futur que es volia per a Catalunya. Es vinculava el fet que els aliats guanyessin la guerra amb un canvi d'estatus per a Catalunya. Això és el que justifica des d'*Iberia* fins als Voluntaris i d'altres esdeveniments polítics que se succeiran en aquell temps, sobretot, després que el president nord-americà Wilson proclamés els seus 14 punts. Aquí érem en plena campanya autonomista. S'havia fundat la Mancomunitat uns anys abans, el 1914, i en aquell moment, el 1918, es vol aconseguir l'estatut d'autonomia. Per tant conflueix una situació molt propícia internacionalment per al reconeixement de les minories i l'aparició de nous estats amb un desig català de canviar l'estatus polític. Una història apòcrifa que no té massa l'aire de ser real, però que ha servit per a explicar això és aquella visita d'un grup de catalans a Clemenceau en la qual intenten exposar-li el problema català i que es tingui en compte a l'hora de signar el tractat de Versalles i Clemenceau se'ls treu de sobre amb un "Pas d'histoires, messieurs". Ja dic

Joan Safont, al mateix Ateneu Barcelonès on es reunien bona part dels col·laboradors de la revista *Iberia*, la revista dels partidaris dels Aliats en la Primera Guerra Mundial.

que és una història apòcrifa. Com diu el mateix Claudi Ametlla, els Voluntaris van rebre la Legió d'Honor pels serveis prestats, però del canvi d'estatus de Catalunya –autonomia, independència o el que fos– no se'n va sentir ni gall ni gallina. Catalunya no va ser a la taula de la pau per a res.

—**Però al President dels EUA Woodrow Wilson sí que li fan arribar un missatge sobre Catalunya, arran de la seva proposta de 14 punts per a un nou ordre mundial.**

—Sí, se'l nomena Ciutadà Honorari de la ciutat de Barcelona. En aquell moment els catalanistes el veuen com un ferm defensor de les nacionalitats europees amb aquests 14 punts, entre els quals hi ha el dret a l'autodeterminació i que cada nació té dret a convertir-se en estat. Se'l veu com un aliats i possible defensor de la causa catalana. No sabem quina resposta va donar Wilson o si en va donar cap. Evidentment, en aquell moment els estats volien desmantellar els imperis vençuts, l'austro-hongarès i

“Barcelona era una ciutat d’espionatge, enriquiment, tensió social i històries fosques de policies corruptes, ahora que hi resplendia el cabaret (...) i hi ateraven artistes com Francis Picabia.”

l’otomà, però més enllà no volien anar. I per a ells Espanya era un garbuix considerable i preferien un rei conegut –per més imprementable que fos– que no una situació incerta a l’altra banda dels Pirineus.

—Creieu que l’objectiu principal dels aliadòfils era, veritablement, aconseguir després suports per a la internacionalització del cas català?

—Sí, evidentment. Tota la campanya aliada d’aquesta època està feta pensant en la futura pau i futura configuració d’Europa. Es creia que, després de la guerra, hi hauria una altra Europa i que convenia que Catalunya tragués el cap per aquí. Això no impedeix que es cregués que la neutralitat era la millor garantia de creació de riquesa. I sobretot eren molt conscients que Espanya no podia entrar en guerra perquè tenia un exèrcit desestructurat i delmat per la guerra del Marroc. Tenia més generals que caporals, pràcticament

—Segons moltes fonts, la I Guerra Mundial marca el període en què la Catalunya Nord s’afrancesa més.

—Hi ha una cosa indiscutible: la quantitat de morts de la Catalunya Nord és molt considerable, i percentualment més alt que el d’altres regions de l’Estat francès. Per això hi ha qui diu que la llengua catalana de la Catalunya Nord va morir a Verdun [on tingué lloc un dels principals combats de la Gran Guerra], per la quantitat de joves que hi van caure.

—Va ser un trencament generacional?

—Hi va haver aquest trencament i, a més, hi va haver un moment d’eufòria francesa. L’una cosa i l’altra van ser determinants per a l’evolució del català a la Catalunya Nord.

—Quina afectació econòmica té la Gran Guerra als Països Catalans?

—D’una manera claríssima. Els països contendents estan enviant tots els seus homes a les trinxeres i no tenen gaire mà d’obra; a més, les seves fàbriques s’estan dedicant a fabricar armament. Una anècdota personal: la meua àvia tenia una màquina de cosir. La mateixa fàbrica alemanya que abans de la guerra feia aquelles màquines de cosir, després del 1914 es dedica a fer canons. Aquells països, doncs, tenien la necessitat que algú els fes uniformes, capots, mantes, tota mena d’equipament tèxtil per a l’exèrcit. Aquí, a Catalunya, corria el diner com en una febre d’or. Venien a un bàndol i a l’altre, venien al preu que volien i fabricaven tant com volien. Això va permetre el creixement de grans fortunes. I aquest enriquiment revertia després en altres negocis, com ara la premsa. És el cas, per exemple, dels germans Tayà, que abans de la guerra es dedicaven a l’emmagatzematge i venda de fusta; durant la guerra compren un vaixell i es converteixen en naviliers i importants exportadors per via maríti-

ma –amb gran perill, però també amb guanys considerables; compren el diari *La Publicidad*, el converteixen en el principal diari aliadòfil de Barcelona –molt relacionat amb la revista *Iberia*– i que després serà un dels grans diaris de l’època republicana.

—Tot van ser conseqüències positives?

—No, també hi va haver greus disturbis socials i greus desigualtats. Mentre dura l’eufòria no hi ha atur i hi ha enriquiment, però no pugen els sous ni augmenten els drets dels treballadors. A més, el 1917 arriba des de Rússia la notícia de la revolució i això complica el clima polític. Hi ha una vaga general molt important el 1917. A més, alguns dels nou-rics perdran la seva fortuna tal com l’havien guanyada.

—Fins llavors, però, hi havia hagut aquell clima d’eufòria.

—Sí, Barcelona llueix esplendorosament. És el gran moment del Paral·lel: els cabarets, les sales de festes, la cocaïna, el jazz...

—Arriba la cocaïna... i el whisky?

—Segurament, el whisky deu arribar amb tots els anglesos que corrien per aquí. Hi ha tot d’aventurers, espies, desertors... gent que fuig del conflicte i s’instal·la a Barcelona, com a ciutat neutral i ben viva. Fins i tot es dona el cas famós del fabricant Josep Albert Barret i Moner, que és assassinat a la porta de l’Escola Industrial que dirigia i se sospita que és un atemptat anarquista. Però hi ha una campanya de l’Àngel Pestaña, de Solidaritat Obrera, que descobrirà la vinculació de l’espionatge alemany amb el comissari de la policia Bravo Portillo, campanya que acabarà amb la destitució d’aquest comissari que actuava sota les ordres d’Alemanya i va eliminar Barret perquè fabricava per als francesos. És el cas que inspirà la novel·la *La veritat sobre el Caso Savolta*, d’Eduardo Mendoza. Amb aquest exemple vull dir que aquella Barcelona era una ciutat d’espionatge, enriquiment, tensió social i històries fosques de policies corruptes, ahora que hi resplendia el cabaret, passaven pel Liceu els ballets russos de Diaghilev i Nijinski i hi ateraven artistes com Francis Picabia i d’altres. Barcelona era una festa.

Àlex Milian